

DE KERN ZIET WIJDⁱ

De verborgenheid des Heren is voor degenen die Hem vrezen; en zijn verbond om hun die bekend te maken. Psalm 25: 14

Eén ding is nodig en Maria heeft het goede deel uitgekozen, dat niet van haar zal worden weggenomen. Lucas 10: 42.

O Here, wat zullen wij tot U zeggen, Gij die genoemd wordt God van mensen, Gij zijt toch geen ander dan die gezegd heeft: Ik zal er zijn, voor u, bij u, in uw binnenst leven, in de kern van uw leven. O Here, Gij die ook ons als Israël voert door nacht en woestijn naar een land van rusten en naar een stad die vrede is, geef ons een teken dat wij, zo stil als we zijn en graag willen zijn voor uw Woord, toch op reis gaan en op reis zijn. En Gij kent en roept ons, Gij roept ons als het ware van de verste stranden, Gij roept ons die treurende zijn, Gij roept ons als mensen die levende zijn en als levenden een hart hebben dat tot U roept.

Verhoor ons, Here, door nabij te zijn, opdat wij ons verheugen in uw nabijheid, door Christus Jezus onze Heer. Amen.

Mijn vrienden, we zijn kinderen van onze tijd en we noemen ons ook zo en in zekere zin laten we er ons op voorstaan, hoewel we ons ook wel eens erdoor laten excuseren: ze zijn ‘maar’ kinderen van deze tijd. ‘Kind’, dat betekent in dit verband – het is een beeld – niet zozeer dat deze tijd ons heeft voortgebracht, al kan men dat in zekere zin zeggen. Maar het betekent veelmeer dat we hier onze sfeer vinden, in deze tijd, onze gemeenschap, onze contacten, onze communicatie, onze steunposten, dat we ook het ijk van de tijd op ons dragen, dat stempel op onze ziel, eenvoudig dat we erbij horen. We horen in één sfeer, in één lijdensgemeenschap of vreugdegemeenschap of waanzinsgemeenschap – wij zijn kinderen van onze tijd.

Zijn wij ook kinderen van God? Nou, daar vraag je me zowat, zijn wij kinderen van God? Ja, schepselen natuurlijk wel! Natuurlijk, in die zin is God een geboortegrond, een moedergrond – maar dat is toch met die zegswijze niet bedoeld. Er is hier een overeenkomst, juist in het gebruik van het woord ‘kind’, tussen ‘een kind van deze tijd’ en ‘een kind van God’: ook bij ‘een kind van God’ gaat het om de sfeer (niet om de emanatie). Het gaat om de omgang, om de steunpunten, om het gesprek; het gaat ook hier om het ijk, om het stempel dat op ons gezet wordt door het aanwezig Gods, door de sfeer, door het over-en-weer.

Gods verborgen omgang vinden
zielen daar zijn vrees in woont,
't heilgeheim wordt aan zijn vrienden
naar zijn vreêverbond getoond.ⁱⁱ

Zie, mijn vrienden, daar wil ik nu vanmorgen van uitgaan, om te trachten iets nader te komen tot wat er in die twee teksten staat. En dan vraag ik eerst: is dat wonderlijk, dat zoveel mensen (misschien

¹ Deze preek werd gehouden op 26 oktober 1969 in de Willem de Zwijgerkerk te Amsterdam. De tekst is inclusief de eindnoten overgenomen uit *Verzameld Werk 3 – Preken en meditaties*. Kampen: Kok 1997, 207-217. De liturgie was: Votum en groet | Psalm 90: 1, 2 | Schriftlezing: Psalm 19: 8-11 | Gezang 7: 1, 2, 3 | Schriftlezing Psalm 131 | Psalm 25: 7 | Schriftlezing Lucas 10: 38-42 | Gebed | Gezang 227: 2, 4 (1938; *Liedboek* 170, gewijzigd) | Prediking | Inzameling van gaven | Gezang 214: 3, 4 | Dankzegging | Psalm 48: 6 (1773) | Zegen. De titel is – zie eindnoot 1 – inderdaad een citaat van G.H. van Senden, maar de herkomst ervan is nog niet gevonden.

niet zozeer 'kinderen van deze tijd', als wel mensen die eigenlijk zijn van een oertijd of mensen die zich eigenlijk verbeelden te zijn van een toekomstige, gans wilde of totaal 'getechnificeerde' tijd, maar ook heel gewone medemensen) daar vreemd tegenaan kijken? Ja, ook in de kerk wemelt het van mensen die er helemaal geen voorstelling van hebben, van 'Gods verborgen omgang'! Dat staat niet letterlijk in de tekst, er staat: 'Gods verborgenheid is voor degenen die Hem vrezen'.

Ik wil u niet lastigvallen met de exegetische van dat moeilijke woord (het is inderdaad moeilijk). In de bijbel komt het een enkele keer meer voor dat God verborgen heet, maar in een heel andere zin, bijvoorbeeld voor Job is Hij verborgen en voor 'Koheleth' (de Prediker) is Hij verborgen, maar in de zin van Psalm 25 komt het heel zelden voor. Ik zou u willen voorstellen om heel die zaak te laten zwemmen en af te spreken 'verborgenheid' eenvoudig door 'vriendschap' te vertalen, de vriendschap die van God uitgaat, die is voor degenen die Hem vrezen. Nu moet ik dat natuurlijk ook uitleggen: 'vrezen' is precies het omgekeerde van 'bang zijn', angst hebben voor God kun je niet in zijn vriendschap. 'Vrezen', zoals het hier bedoeld is, hoort in zekere zin juist bij vriendschap, zou ik zeggen.

'De kern ziet wijd', zo is de titel van deze dienst, van deze preek. Dat wil zeggen: ergens is er toch iets, een *essence* van kennis, een volledigheid van mogelijkheden dicht op elkaar; en om daaraan deel te hebben hoeft je niet naar de maan te vliegen² en hoeft je niet marihuana te roken, het is heel dichtbij: de vriendschap van God.

Wat is dat, vriendschap? Ik dacht – tenminste als ik er iets van begrijp, misschien ben ik geen goede vriend en heb ik daardoor niet zoveel ervaring – vriendschap, daar moet je als afhankelijke, als iemand die iets nodig heeft, om werven. Je wordt immers niet elkaars vriend zoals je verliefd wordt of in de liefde opgaat; nee, het gaat ook wel degelijk om taxeren en waarderen. En er zit ook dit element in, dat vriendschap nooit zonder trouw is, dat wil zeggen: zij overwint alle wemelingen van de tijdservaringen. (Dat geldt in de ware vriendschap evenzeer als in het huwelijk.) En dan is er dit element, en daar komt het vanmorgen vooral op aan: er is geen vriendschap zonder *distantie*, diepe distantie, omdat je niet wilt dringen in het geheim van de ander. Wil hij het blootgeven, goed, maar zo niet, dan zullen we niet aanhouden, er is communicatie ook zonder dat. En wat is dat eigenlijk, die communicatie? Nu, ik dacht: dat we er samen *zijn* en dat we – nu zeg ik het heel brutaal – genoeg op elkaar lijken om met elkaar af en toe boompje te verwisselen. Of, je kunt het ook zo zeggen: niet omdat je elkaar napraat, niet omdat je dezelfde boeken leest, maar omdat je eenvoudig denkt: dat is het, daar zegt hij het! En dat dan de jaren door. Je kunt dat natuurlijk in het moderne leven niet zuiver volhouden, maar goed, het *is* er dan toch, die verborgenheid. Ik heb een vriend die ik bijna nooit zie, maar als hij na acht jaar terugkomt is het net of hij gisteren is weggegaan. Dat komt omdat er zoveel geweest is.

Zo moet u nu verstaan dat zwevende én besliste woord 'verborgenheid'. Het is de verborgenheid van God, die eigenlijk zijn vriendschap is, zijn lust om ons te overladen met goedheid van zich uit en zijn heimelijk welkom heten van onze inbreng. Ja, dat is gek, maar we hebben ook wat in te brengen bij God. Dat zou toch geen vriendschap zijn, als Hij uitsluitend koning bleef in het contact, of als Hij alleen wetgever was – dat zou geen vriendschap zijn. Zeker, dat is Hij allemaal, maar daarnaast staat in het Oude Testament, niet zo breed, maar hier en daar, iets van de 'verborgen omgang'. We hebben er ook van gelezen in Psalm 131, nietwaar, dat wonderlijke kleine psalmpje, waarin, waarschijnlijk na de ballingschap, een Israëliet heeft gezegd: nu begrijp ik het pas, we moeten als Gods beminden niet streven naar 'hoge dingen' – want zo'n psalm is niet alleen persoonlijk, maar is meteen ook een lied voor de synagoge, een lied voor de tempel, dus 'ik', dat is het hele volk. "'Mijn ogen zijn niet hoog", ik verlang niet de wonderbaarlijke dingen die verteld worden; wat er allemaal voor mogelijkheden ons worden voorgesteld, ik ben gespeend, dat wil zeggen ik ben van de borst af,

² Zie eindnoot XII.

ik moet zelfstandig zijn, ik krijg andere voeding, die tijd van de borst, die is voorbij, maar die 'hele hoge' tijd is ook voorbij. En nu ben ik alleen maar verwonderd en tevreden. Heb ik mijn ziel niet stilgezet? Hoewel ik gespeend ben en niet meer krijg wat ik vroeger zo heerlijk heb ingezogen, is het toch goed, ben ik toch bij moeder, ik ben geen kind meer, maar wel bij mijn moeder. Zo is het met dat woord 'vriendschap', als ik het u op mijn manier in korte tijd enigszins duidelijk tracht te maken. En nu moeten we met elkaar wel goed verstaan. Ik heb zopas gezegd: kinderen van onze tijd zijn we natuurlijk allemaal, het betekent niet dat we uit die tijd stammen, maar wel dat we in die sfeer horen. Kinderen van God zijn we natuurlijk allemaal in zekere zin, als schepselen, maar de sfeer van het kinschap van God hebben we *niet* en daar komt het nu juist op aan. En nu vind ik het zo erg, nu is het zo ontzettend verdrietig dat mensen vragen: zou hier geen sprake zijn van projectie? Je merkt in je pastoraat (voor zover je dat nog kunt uitoefenen met de pen) dat allerlei mensen die vragen hebben, die in de knoop zitten en die het eenvoudige woord maar niet kunnen vinden, het aan de overkant van de zeeⁱⁱⁱ zoeken of in de sterren lezen. Ze hebben mij horen praten (nou, 'praten', ik hoop dat het iets meer is, enfin), en dan vragen ze wel eens wat en dan zeggen ze: ja maar, dat kan wel eens projectie zijn. En dan komt het erop aan die hindernis, die barrière bij hen [te] nemen. Dat is moeilijk. Ik ga daar op het ogenblik niet diep op in, ik wil er alleen dit van zeggen: de kinderen van God zijn knechten en vrienden, ze zijn partijgangers en vereerders, ze zijn dienaren en speurders, maar alles komt voort uit het intiem *gesprek*. En nu ligt het voor de hand dat iemand kan denken: ik praat met mijn eigen ziel; als je daarvan nu een theorie maakt, is dat de projectieleer.³ Nu wil ik u één ding zeggen: als je ooit van je leven zo dom bent om *dat gesprek* echt voor een projectie te houden, dan ben je en blijf je tot eeuwige eenzaamheid gedoemd. Het gaat er toch om dat we níet eenzaam zijn in het heelal, in het barnende⁴ heelal, in de barnende waanzin van de geschiedenis. Daar komt het juist op aan en dát moeten we ons nooit laten ontroven. Ja, goed, ik weet het ook wel, een mens kan zich veel verbeelden, maar dat God mijn vriend is en dat ik bij Hem in en uit kan lopen, dat is niet onder mijn vestje gevestigd, dat zit ook niet achter in mijn hersenpan, maar dat is het leven zelf, dat is de geheimzinnigheid van het leven uit de *kern*. En de kern ziet wijd.

En nu dat andere woord, dat tweede tekstwoord van vandaag. Jezus in het huis van Martha. En Martha is heel lief in de weer, bezorgd en bekommerd zoals een huisvrouw, en dat is juist mooi, dat is goed. Maria, haar zuster, zit aan Jezus' voeten en luistert naar Hem. (En ga nu niet zeggen, zoals de scholastici in de Middeleeuwen hebben gedaan: Martha is de *vita activa* en Maria is de *vita contemplativa*;⁵ ik geloof niet dat dat opgaat). Jezus zegt: "Eén ding is nodig".

Wij hebben duizenden dingen nodig. Het gaat om het woord 'nodig', wat hebben we *nodig*? Jezus zegt: *één ding is nodig*. Ja, ja, maar we hebben zoveel nodig, al zijn er daarin gradaties. We moeten brood hebben, en we moeten onze wetenschap hebben, de uitbreiding en de toepassing van onze wetenschap in vrijheid. Cultuur is nodig, muziek is nodig, ja, daar kunnen we niet buiten, daar hoeven we ook niet buiten, er is zo heel veel nodig, daarom hebben we het zo verschrikkelijk druk, ook geestelijk. Of liefde, waarachtige liefde is nodig, of geluk is nodig. (Maar als dat dan zo nodig is en het is inderdaad, om zo te zeggen, relatief-absoluut nodig, waarom laat het dan vaak zo'n leegte achter en zo'n tweespalt?) Hervorming in de kerk, historische hervorming van de kerk, het is allemaal nodig. Maar wat is *volstrekt* nodig nu, niet als vergelijkingsterm, maar als *absolutum*, zoals je je adem nodig hebt? Jezus zegt: "Eén ding is nodig".

Wat bedoelt Hij daarmee? In het verhaal is het dit. Maria zat aan de voeten van Jezus, zijn woord horende. Nu ga ik niet nieuwsgierig en eigenwijs doen en vragen: wat kwam daar ter sprake, wat

³ Bedoeld wordt de leer dat God een projectie van de mens is, afkomstig van Ludwig Feuerbach, aangehangen door o.a. Karl Marx, Friedrich Nietzsche en Jean-Paul Sartre, in de mode in de tijd dat M deze preek hield.

⁴ Barnen (verouderd): branden, woelen.

⁵ Latijn: resp. 'het actieve leven' en 'het beschouwende leven'.

waren dat voor geheimen? Misschien is het wel veel méér geweest dan Jezus met zijn discipelen heeft verhandeld, ik weet het niet, maar in elk geval, het is een (vergeef me het woord, want het is eigenlijk fout, maar misschien doet het toch wat, heeft het een gevoelswaarde die u aanspreekt) *mystieke* verhouding. En Jezus heeft Maria als vriend ontmoet, op dezelfde wijze – en dat moet er vooral bij – als *God* Israël. Jezus is hier God in zijn functie (dor woord!) van vriend en Maria is hier Israël als ontvanger, indrinker. Maar er is natuurlijk ook een wederkerigheid. Die wederkerigheid is niet evenredig. Zoals bij elke vriendschap, bij alle liefde kun je vragen: ja, hoe is het eigenlijk begonnen? Wie is begonnen? Zoals ze ook bij ruzies zeggen, als ze elkaar om de oren slaan of op elkaar knallen, ja, *hij* is begonnen, zo moeten we hier zeggen dat in deze zaak *Hij* is begonnen. Dat is het enige nodige. Dat is die verborgenheid, dat is die vriendschap, van waaruit en waarin – mag ik het zeggen – men álles vindt: de kern ziet wijd.

Natuurlijk hebben we onze verplichtingen in de wereld, natuurlijk hebben we onze opdracht, maar zou het niet allemaal in de lucht hangen als we niet konden zeggen: de kern is wijd en de kern *ziet* wijd? Wat de noden zijn en wat de behoeften en wat de mogelijkheden zijn – we hebben ervan gezongen, nietwaar:

O Heer, er is geen trots in mij,
ik zoek niet met een waanwijs oog
naar wat te groot is en te hoog.^{iv}

En we hebben dat andere lied gezongen:

Het woord dat u ten leven riep
is niet te hoog, is niet te diep.
Het is een teken in uw hand,
een licht dat in uw ogen brandt.
Het roept u elke dag bij name.
Het is niet aan de overzij.

Iemand zou kunnen zeggen:

Wie brengt me van de overkant der zee
de schat der diepe wijsheid mee,
die 't raadsel kan verklaren.

Het is ook in de hemel niet. Je moet niet in bovenaardse streken kijken en dromen.

Wat gij ook in de sterren leest,
alleen de Geest beroert de geest,
alleen het woord kan het hart toespreken.^v

Nu weet ik ook wel dat ik moet retoucheren om te komen tot het eigenlijke... Men mag toch eenzijdig zijn, nietwaar, want anders is preken helemaal onmogelijk. Noordmans heeft eens gezegd: je moet de tekst dogmatisch uit elkaar trekken,^{vi} want anders komt er niets uit; als je alle dingen tegelijk wilt zeggen en alle dingen voor even gewichtig houdt en zegt, ja, maar dat en dat is 'toch óók waar' en dan een synthese verzint, dan komt er niets van innerlijke noodwendigheid aan de dag. Zo is het hier. Ik moet vanmorgen eenzijdig zijn en zeggen: dat is 'alles', die verborgenheid des Heren. En dan moet ik nu niet denken aan wat óók waar is, namelijk dat ondanks die verborgenheid de

wanhoop aan de wereld ons overweldigt en juist omdat we van die verborgenheid weten ‘alles’ schijnt te zijn – en dat mag niet, we mogen niet wanhopen aan de wereld. En toch is het zo dat de apocalypticus^{vii} dat gedaan heeft. Dat heeft eigenlijk ook Jeremia al gedaan, in onderscheid tot andere profeten ziet hij geen streepje hoop meer voor de volken. En hoe is het *in ons*! Wat zijn we gespleten, hoe kunnen we nu praten over die verborgenheid? “Arts onzer zielen, het is genoeg, / laat ons niet hoop’loos verbloeden”^{viii} – dát is er ook. Maar dat is er eigenlijk, dacht ik, omdat het geméten wordt (de kern ziet wijd) aan die innerlijke stilte en vriendschap. En daarom staat het in dit vers van de Arts der zielen zo goed, zo eigenaardig, over het éne nodige:

Spreek slechts één woord, een woord met macht,
dan is voorbij der zonde nacht,
spreek, dan keert alles ten goede.

Dát heeft Maria opgestoken in dat vertrouwelijk, in dat innigst messiaans diepe gesprek. Maar met een uiterste van kuisheid omhult de evangelist wat daar gaande is. Hij zegt alleen dat Jezus zei: één ding is nodig. En de rest is naar gradatie – dit is meer en dat is minder nodig, of absoluut onnodig, verkeerd, enzovoort enzovoort. Maar Maria heeft ‘*het goede deel gekozen*’ en dat wordt niet van haar weggenomen. Wat is dat ‘goede deel’? Ik hoef het u niet te zeggen: het is die vriendschap waarin je met elkaar praten kunt. Je kunt ook zeggen: het is het bidden, het is het gebedsleven. Daar hebben de mensen zo’n vreemde voorstelling van: handjes vouwen en knietjes buigen, bepaalde geijkte formules zeggen. Maar gebed – ik heb getracht het te zeggen in mijn boekje *De weg van het gebed*^{ix} – is *de vorm van leven*, het is de binnenkant van het leven in zijn *totaliteit* en daarom heeft het ook zoveel vormen; vandaar dat het vol kreten is, vandaar dat het vol mystiek is, vandaar dat het vol verwijding is: de kern ziet wijd. Maar als u me nu vraagt wat die Maria *precies* gehoord heeft... Weet u, de geleerden twisten er wel over, maar ik kies partij daarvoor dat de zalving te Bethanië^x natuurlijk uitgegaan is van deze Maria. Ze is stil binnengekomen en ze had bij zich een albaster kruik met zeer kostelijke nardus (heel opvallend in de ogen van die gewone mensen, ook van de discipelen). Ze breekt hem stuk om de Vriend en Arts te zalven. En de geur vervulde het ganse huis en de discipelen, nota bene de discipelen zeggen: dat is zonde, zonde van het geld, ach, dat hadden we toch, zegt er een – dat was Judas misschien – de armen veel beter kunnen geven. Ik dacht dat wat we hier zien zeer diepe aanwijzing is voor wat dat is: ‘één ding is nodig’. En wat zegt Jezus? Jezus neemt haar in bescherming. Hij weet wat voor burgerlijke luitjes en boerenpummeltjes dat zijn die het zo ‘zonde’ vinden, onnut, weggegooid geld, helemaal niet nodig. Hij zegt: “Wat doet ge deze vrouw moeite aan, want zij heeft een goed werk aan Mij gedaan”. Stel u voor – het komt toch allemaal van God, het komt van de Heilige Geest, het komt toch naar ons toe (dat is de gezonde leer)? Jezus zegt: “Zij heeft een goed werk aan Mij gedaan”. Want ze heeft het gedaan om me alvast te balsemen, ze heeft het gedaan als een “voorbereiding voor mijn begrafenis” en dan komt er een eed: “Waarlijk, Ik zeg u, alwaar dit evangelie gepredikt zal worden *in de ganse wereld*” – de kern ziet wijd – “daar zal men ook spreken tot haar gedachtenis, wat zij gedaan heeft.”

Men kan er niet over uitgedacht en uitgepraat raken, over deze intieme dingen – het wordt wat beklemmend dat je erover dóór moet praten en erover doordenken in de ontmoeting met het moderne leven. Ik heb daar hele lappen over opgeschreven die ik u zou willen voorlezen, maar dat kan niet en het past misschien ook niet. Maar twee dingen wil ik noemen. Als we *naar de maan vliegen*, dan zoeken we verwijding van ons kennisapparaat en verwijding van onze macht, want kennis is macht. Maar ik geloof toch dat Dürrenmatt, de Zwitserse dramaticus^{xi}, gelijk had toen hij zei op 20 juli 1969^{xii}: we zijn niet naar de maan gevlogen, maar we zijn weggevlogen van onze plicht – “wir haben uns weggestohlen”. Wat is dat, zegt hij, wat is dat toch, dat we in Vietnam^{xiii} niets kunnen

oplossen en dan maar naar de maan vliegen, wat is dat toch dat we geen orde weten te houden in ons eigen huis, en wat is dat toch met die negers^{xiv}? We vliegen naar de maan, een geweldige show voor al die arme mensen die op sensatie belust rondlopen, die nachten opblijven om dat mee te maken. Het is natuurlijk een geweldige prestatie van een wetenschap die zichzelf test, maar is dat nu nódig? Als je de dingen meet aan het éne dat messiaans en mystiek nodig is, dan is *dit* onnodig – nee, veel meer nog: een grenzeloze verspilling. Omdat de jonge mensen, de beste, de diepste, de intelligentste, gek worden van de wereld, daarom vluchten zij ook, maar ánders: in de verdovende middelen, in de marihuana en de mescaline, waarover Huxley het eerst gebiecht heeft, uitvoerig, in zijn *The Doors of Perception*.^{xv} En hier, hier gaat het om een *innerlijke* verwijding, ze willen eruit, niet alleen uit deze burgerlijke maar ook uit de wetenschappelijke wereld, ook uit de techniek, ze willen eruit... Door het kanaal van hun bewustzijn dringt zich óp een wereld van onbewuste beelden, het zijn protesten, die beelden, tegen alles wat hun is wijsgemaakt, ‘the american way of life’. En zie, ze zijn zalig, ze zijn in trance, ze zijn doodziek, ze krampen hun handen en boksen met de buitenste duisternis,^{xvi} ze zijn wanhopig. Ze hebben geen vriend, ze hebben allemaal datzelfde, mensen, dat ze God niet kennen. Deze twee dingen wilde ik u noemen, het een is een verwijding in het binnenste, het ander een verwijding in de ruimte.

Er is een woord van Kafka – die oneindig diepzinnig is, vooral in zijn *Betrachtungen über Sünde, Leid, Hoffnung und den rechten Weg* (wat niemand leest) – dat ik u toch even moet voorlezen.^{xvii} Hij zegt: “De luipaarden breken de tempel binnen en drinken de offerschalen leeg, dat herhaalt zich elke dag, ten slotte kan men het precies berekenen en dan wordt het een stuk van de dagelijkse ritus.” Ziet u, dat is het! De luipaarden drinken de offerschalen leeg, die een heel andere bestemming zouden moeten hebben, en als ze het maar geregeld genoeg doen, en als ‘iedereen het doet’, dan zeggen de mensen, ja natuurlijk, zo moet je leven om te verzinken in de wemelende wijidheid. Of, nog eens Kafka, een fragment waar ik altijd om moet lachen, omdat ik het zo ontzettend geestig vind en van zo’n humor getuigen in die sombere Kafka: “We werden eens voor de keus gesteld koning of koerier te worden, en omdat we kinderen zijn, hebben we allemaal gekozen voor koerier! Dat is veel leuker, en zo komt het dat we de wereld doorjagen. Waarom? Omdat er geen koning is. En waarom drijven we met onze boodschap maar verder en verder? Omdat we niets te melden hebben”.^{xviii} We hebben niets meer te zeggen, we doen allemaal maar. We schrikken er zelf van. Het zijn allemaal *verkeerde berichten* van het front, uit de ruimte, het past allemaal niet – jammer dat er geen koningen zijn om dat te melden.

Ik ga eindigen. Ik heb één ding niet zozeer vergeten maar eigenlijk op de achtergrond gehouden, en dat zult u wel gemist hebben. Dat is namelijk dat er staat van Maria dat ze het ene nodige heeft gekozen en dat ze Hem gezalfd heeft als een voorbereiding voor zijn begrafenis. U moet dat vooral niet opvatten als een drama, als een afscheid, integendeel, deze stille hulde waarvan de geur het ganse huis vervult, is vol belofte, het is een geur van belofte die over de aarde hangt, zoals Nietzsche heeft gezegd^{xix}; het is de opstanding, het is de inwijding van de priester tot zijn eeuwige heerlijkheid en sinds we dat weten – ach, weten... ja natuurlijk wél ‘weten’, ik wilde mezelf verbeteren en zeggen ‘geloven’, maar we wéten het – is het nog anders met dat stil gesprek. Nu is het zo, dacht ik, dat je iets brutaler mag zeggen ‘de kern ziet wijd’, en nu is het zo dat we de *gemeenschap met God vierden in het rouwen*, niet alleen in het intieme, in het gesprek, in het overleg. En dat staat in dat lied dat we straks na de preek zingen: dat Christus in zijn overwinning het duister van *mijn* geest heeft overwonnen en dan zeg ik, in de tegenstrofe: “Met Hem ben ik in vrede / Hij noemt mij met zijn naam” – terwijl het in de bijbel anders staat: “God roept mij bij mijn naam”.^{xx}

Met Hem ben ik in vrede;
Hij noemt mij met zijn naam.

Ik ben een van zijn leden,
waar Hij ging kan ik gaan.
Daar leidt Hijzelve mij,
waar ik ben, daar is Hij.

Stel u voor, vroeger was het zo: waar Hij is, daar hoop ik nog eens te komen. En nu:

't Zij de wereld, dood of hel,
Hij is mijn metgezel.

Dat is die verborgenheid, dat is die *vriendschap*, dat is dat gesprek, dat stil zijn, dat is 'het goede deel', dat is de *kern* van het mensenleven – het is ook de kern van het universum – het is ook het lijden aan de chaos van wemelende noodzakelijke en niet-noodzakelijke projecten. “Waar ik ben, daar is Hij”, “Hij is mijn metgezel” – daar vinden we de mystische stilte en de messiaanse verwachting. Aan de vriendschap des Heren is eigen de afgrondelijke vreze en eindeloze verwondering. Om werkelijk te leven zijn we op dit éne nodige aangewezen – in de grootste eerbied voortdurend vertrouwd met Hem, die daar is waar ik ben. Amen.

O Here God, wij danken U dat Gij één woord, een woord met macht, met bevoegdheid kunt spreken om het donker op te klaren.^{xxi} We hoeven niet te gaan in de hemelen of in de diepten der aarde of in de diepten der ziel om het te weten: de Geest spreekt tot de geest, het Woord spreekt tot het hart. Wij danken U als het vanmorgen ook gesproken heeft tot ons hart. Maar we zijn met innerlijke ontferming bewogen en onrustig, ontzettend opgejaagd, omdat duizenden en duizenden er niets van begrijpen. O Here God, hoe moet dat toch, waar moet dat heen, geef ons de woorden, geef ons de liederen, geef ons de vormen – ach nee, niet om het geloofwaardig te maken, dat kunnen we niet, maar opdat er een ruimte zij waarin Gij onbelemmerd het ongeloofwaardige niet alleen geloofwaardig, maar zeker kunt maken, zéker kunt maken de vriendschap van een Metgezel tot in de dood en de dood te boven. O, is het niet mogelijk, wij bidden het U, al lijkt het onmogelijk, is het niet mogelijk dat de mensen wakker worden en dat ze begrijpen wat het is in gesprek te zijn met U en aanspraak te hebben, ook aangesproken te worden en kern te zijn, samen met U. De kern ziet wijd. O Here, geef het velen, en geef het, als we het kwijt zijn, ook ons. Door Jezus Christus onze Heer. Amen.

ⁱ Deze preek werd opgenomen in *In de Waagschaal*, 1969-1970, jg. 25, nr. 22. 'De kern ziet wijd' is een telkens terugkerende uitdrukking bij Miskotte. Hij ontleende haar aan dr. G.H. van Senden. De volledige uitdrukking luidt: 'De kern ziet wijd, het unieke is het universele, het zaad is het enige wonder'. Zie K.H. Miskotte: *Uit de dagboeken 1917-1930, Verzameld Werk 4*. Kampen: Kok 1985, 214, 307, 545, 561.

ⁱⁱ Psalm 25, vers 7. Zie liturgie.

ⁱⁱⁱ Zie Deut. 30: 13.

^{iv} Psalm 131, vers 1. Volgens de liturgie is deze psalm niet gezongen, maar is Ps. 131 gelezen.

^v Zie gezang 7. Zie liturgie.

^{vi} Zie O. Noordmans: 'Herscheping', *Verzamelde werken 2*. Kampen: Kok 1979, 22: "In de preek behoort het geheel van de dogmatiek scheefgetrokken te worden".

^{vii} Bedoeld is de schrijver van het laatste bijbelboek, de Openbaring van Johannes.

^{viii} Gezang 227, vers 2 (1938). Zie liturgie.

^{ix} K.H. Miskotte: *De weg van het gebed*. 's-Gravenhage: Boekencentrum 1962. [In: *Verzameld Werk 14 – Mystiek en bevinding*. Utrecht: Kok 2015, 227-301. Citaat op 236.]

^x Zie Mt. 26: 6-13, Mc. 14: 3-11, Joh. 12: 1-8. Zie ook de preek 'Het nieuw verbond, nu!', 17 maart 1968. [In: *Verzameld Werk 3 – Preken en meditaties*. Kampen: Kok 1997, 187-197.]

^{xi} Friedrich Dürrenmatt (1921-1990), Zwitsers toneelschrijver.

^{xii} Op 20 juli 1969 betrad de Amerikaan Neil Armstrong als eerste mens de maan.

^{xiii} In 1955 begon de strijd tussen het op het Westen georiënteerde Zuid-Vietnam enerzijds en de Viet Cong – een sterke guerrillabeweging – en het communistische Noord-Vietnam anderzijds. De Zuid-Vietnamese regering werd vanaf 1961 militair gesteund door Amerika. De oorlog escaleerde in de jaren zestig en het Amerikaanse optreden lokte zowel in de Verenigde Staten zelf als in West-Europa felle protesten uit.

^{xiv} De strijd voor gelijke rechten voor zwarten nam in de jaren zestig, vooral in de Verenigde Staten, een hoge vlucht. De Southern Christian Leadership Conference van Martin Luther King (die in 1968 werd vermoord) ging bij haar acties uit van het principe van geweldloosheid. Dat principe werd later door delen van de burgerrechtenbeweging (de Black Power-beweging, de Black Panthers) verlaten.

^{xv} Aldous Huxley: *The Doors of Perception*. [New York: Harper & Brothers] 1954.

^{xvi} Zie Mt. 25: 30 en andere plaatsen.

^{xvii} Franz Kafka: 'Tagebücher und Briefe', *Gesammelte Schriften* VI. Praag[: Heinrich Mercy Sohn] 1937, 201.

^{xviii} *Ibidem*, 205.

^{xix} Zie Friedrich Nietzsche: *Also sprach Zarathustra* (1883-1885). In K. Schlechta (ed.), *Friedrich Nietzsche, Werke in drei Bänden*, II, München[: Carl Hanser] 1981, 339: "Und schon liegt ein neuer Geruch um sie [sc. Die Erde], ein Heil bringender – und eine neue Hoffnung."

^{xx} Jes. 43: 1 en andere plaatsen.

^{xxi} Zie psalm 119, vers 53 (1773).